

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผล

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงบรรยาย (Descriptive study) โดยศึกษาความรู้ ความคิดเห็น และการปฏิบัติในการป้องกันและควบคุมไข้เลือดออก และศึกษาปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ชีวภาพ ชนบทธรรมเนียมประเพณี และสังคม ตลอดจนบทบาทขององค์กรและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในท้องถิ่น ที่อาจมีผลต่อความรู้ ความคิดเห็นและการปฏิบัติในการป้องกันและควบคุมไข้เลือดออกของประชาชนในหมู่บ้าน จังหวัดขอนแก่น

พื้นที่ในการศึกษาครั้งนี้ ได้จากการเลือกหมู่บ้านจำนวน 3 แห่ง คือ บ้านโนนม่วง หมู่ที่ 3 และบ้านหนองไผ่ ตำบลศิลา และบ้านเหล่านกขุม ตำบลดอนหัน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น โดยมีคุณสมบัติดังนี้

1. ตั้งอยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น และมีระยะทางไกลจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น ไม่เกิน 30 กิโลเมตร

2. เป็นหมู่บ้านที่มีความเสี่ยงต่อการระบาดของไข้เลือดออกสูง หมู่บ้านที่เคยถูกกำหนดให้เป็นพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อการระบาดของโรคไข้เลือดออกสูง และหมู่บ้านที่จัดว่าเป็นพื้นที่ที่มีความเสี่ยงต่อการระบาดของโรคในระดับปานกลางหรือต่ำ

จากคุณสมบัติข้างต้น จึงกำหนดให้หมู่บ้านทั้ง 3 แห่ง เป็นหมู่บ้านที่ไม่มีการรณรงค์ใช้เลือดออกตามรอยลายของกระทรวงสาธารณสุข เป็นหมู่บ้านที่เคยผ่านการรณรงค์ใช้เลือดออก และหมู่บ้านที่กำลังรณรงค์ ตามลำดับ ตามประวัติของหมู่บ้าน ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในระหว่างเดือน พฤศจิกายน 2535 ถึงเดือนมิถุนายน 2536 โดยการสัมภาษณ์ครัวเรือนจำนวน 114 91 และ 111 ครัวเรือนใน 3 หมู่บ้านตามลำดับ หลังจากนั้นจึงเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม ชนบทธรรมเนียมประเพณี สังคมและบทบาทขององค์กรและหน่วยงานในท้องถิ่น เกี่ยวกับการป้องกันและควบคุมไข้เลือดออก

หน่วยของการวิเคราะห์ เป็นครัวเรือนที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบไม่เฉพาะเจาะจง เนื่องจากมีข้อจำกัดในการทำความเข้าใจของกลุ่มประชากร จึงใช้ครัวเรือนที่พบในวันสำรวจ ผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ได้แก่ หัวหน้าครอบครัว ภรรยา หรือบุคคลที่ดูแลเด็กอย่าง

ใกล้ขีด และสามารถให้ข้อมูลที่ถูกต้องตามเป็นจริง และสัมภาษณ์แบบเจาะลึกจากครัวเรือน
องค์กรในชุมชน และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่รับผิดชอบพื้นที่

สิ่งที่นำมาเสนอในบทนี้คือ สรุปผลการศึกษาซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ ข้อมูลเชิง
ปริมาณเกี่ยวกับความรู้ ความคิดเห็น และการปฏิบัติในการป้องกันและควบคุมไข้เลือดออก
และข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ชนบทธรรมเนียมประเพณี สังคม และบท
บาทขององค์กรและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในท้องถิ่น หลังจากนั้นจึงเป็นการอภิปรายผลและ
ข้อเสนอแนะที่ได้จากงานวิจัย

สรุปความรู้ ความคิดเห็นและการปฏิบัติในการป้องกันและควบคุมไข้เลือดออก

ผลการศึกษาความรู้เกี่ยวกับไข้เลือดออกในบ้านเรือนมุ้ง บ้านหนองไผ่ และบ้าน
เหล่านกชุม พบว่าครัวเรือนทราบวัยที่มักพบของตู้ปายร้อยละ 96.49 97.80 และ
99.09 ตามลำดับ จำนวนานเหล่านี้ ทราบว่าเป็นเด็กมากกว่าร้อยละ 90 ทั้ง 3 หมู่บ้าน
ตอบอาการที่มักพบถูกต้องมากกว่า 1 อาการ ร้อยละ 78.95 83.52 และ 85.58 ตาม
ลำดับ ส่วนใหญ่ของครัวเรือนที่ทราบวิธีการดูแลตู้ปายไข้เลือดออก ทราบ 1 วิธี ร้อยละ
62.50 59.30 และ 74.31 ตามลำดับ วิธีการดูแลคือพาไปพบแพทย์และเช็ดตัวลดไข้
ครัวเรือนส่วนใหญ่มากกว่าร้อยละ 95 ทราบฤดูกาลระบาด และตอบว่าเป็นฤดูฝนร้อยละ
81.41 81.39 และ 87.85 ตามลำดับ ครัวเรือนในบ้านเหล่านกชุมทราบพาหะนำโรค
ร้อยละ 90.09 และทั้งหมดตอบว่าเป็นยุงลาย ส่วนบ้านเรือนมุ้งทราบร้อยละ 84.21 และ
ตอบว่าเป็นยุงลาย ร้อยละ 95.83 ครัวเรือนส่วนใหญ่มากกว่าร้อยละ 80 ทราบว่ายุง
พาหะออกหากินในเวลากลางวัน และมากกว่าร้อยละ 90 ใน 3 หมู่บ้านทราบว่ายุงลาย
วางไข่ในน้ำสะอาดนี้ ครัวเรือนร้อยละ 78.95 69.23 และ 89.19 ตามลำดับ ทราบ
แหล่งที่ยุงชอบวางไข่ และตอบมากกว่า 1 แหล่ง ร้อยละ 71.11 82.54 และ 64.65
ใน 3 หมู่บ้านตามลำดับ ครัวเรือนร้อยละ 68.42 70.33 และ 87.39 ใน 3 หมู่บ้าน
ตามลำดับ ทราบวิธีการควบคุมลูกน้ำยุงลายและส่วนใหญ่ทราบมากกว่า 1 วิธี ส่วนการป้อง
กันนั้นทราบร้อยละ 72.81 69.23 และ 84.68 ใน 3 หมู่บ้านตามลำดับ และมากกว่า
ร้อยละ 50 ทราบมากกว่า 1 วิธี

ครัวเรือนใน 3 หมู่บ้าน คือ บ้านนินม่วง บ้านหนองไฟ และบ้านเหล่านกชุม มีความคิดเห็นต่อค่าใช้จ่ายเลือดออกในบางประเด็นแตกต่างกัน โดยพบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นที่ติดต่อการป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ แต่มีที่น่าสนใจคือครัวเรือนประมาณ 2 ใน 4 ไม่เห็นความสำคัญของน้ำที่ขังในกะลาในปริมาณน้อย และเห็นว่าการควบคุมสิ่งแวดล้อมเป็นกิจกรรมที่ทำให้เสียเวลาและยุ่งยาก ครัวเรือนในบ้านเหล่านกชุมมีความคิดเห็นต่อทรายอะเบทในภาพรวมดีกว่าใน 2 หมู่บ้านที่เหลือ ส่วนการควบคุมลูกน้ำยุ่งยากโดยชี้เป้าคนนั้นพบว่าครัวเรือนส่วนใหญ่เห็นว่าปลาช่วยกำจัดลูกน้ำได้ แต่รังเกียจว่าอาจทำให้น้ำมีกลิ่น ครัวเรือนใน 3 หมู่บ้านมีความคิดเห็นคล้ายกันในเรื่องอันตรายของโรค เชื้อก่อคุณภาพของการแพทย์ในการรักษาโรค และไม่ให้ความสำคัญกับจำนวนครั้งที่ยุ่งกัด และมีความคิดเห็นที่แตกต่างกันในเรื่องความยากง่ายของการติดต่อ โดยพบว่าบ้านเหล่านกชุมเห็นว่าใช้เลือดออกติดต่อกันได้ง่ายถึงร้อยละ 90.10 ครัวเรือนในบ้านหนองไฟให้ความสำคัญกับโรคเพราะทำให้มีปัญหาด้านเศรษฐกิจ โดยเห็นว่าใช้เลือดออกสำคัญเพราะทำให้เสียค่ารักษาพยาบาลมาก ร้อยละ 80.20 ครัวเรือนมีความเห็นคล้ายกันในเรื่องค่านิยมของสังคม คือเห็นว่าผู้นำการบังคับให้ทุกครัวเรือนควบคุมยุ่งยาก แต่ประมาณมากกว่า 1 ใน 3 ไม่เห็นด้วยเรื่องของการใช้กฎหมายปรับเงินบ้านที่มีลูกน้ำ ครัวเรือนส่วนใหญ่เห็นว่าเด็กวัยเรียนควรเป็นผู้รับผิดชอบสำรวจลูกน้ำยุ่งยากและความคิดเห็นค่อนข้างแตกต่างกันเรื่องการทำหน้าที่ใหญ่เป็นผู้สำรวจ เมื่อทดสอบความแตกต่างของความคิดเห็นใน 3 หมู่บ้าน พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.05$) ในประเด็นการใช้ทรายอะเบท ความรุนแรงของโรค และบุคคลที่ควรรับผิดชอบควบคุมยุ่งยากในครัวเรือน

ครัวเรือนใน 3 หมู่บ้านส่วนใหญ่คือมากกว่าร้อยละ 80 ปิดฝาร่องแดง และมากกว่าร้อยละ 75 ปิดท่อบ ครัวเรือนที่ไม่ปิดน้ำให้เหตุผลว่าไม่ทราบว่าจะต้องปิด บ้านเหล่านกชุมมีครัวเรือนที่ใช้ผ้าตาข่ายพลาสติกคลุมปากร่องก่อนปิดฝา ร้อยละ 86.49 ในขณะที่อีก 2 หมู่บ้านใช้ประมาณร้อยละ 30-40 ครัวเรือนที่ไม่คลุมน้ำให้เหตุผลว่าไม่ทราบว่าจะต้องคลุม และทราบแต่ไม่คลุม ครัวเรือนมากกว่าร้อยละ 40 ใน 3 หมู่บ้านไม่ปิดฝาร่องน้ำใช้ โดยส่วนใหญ่ให้เหตุผลว่าทราบแต่ไม่ปิดในบ้านเหล่านกชุม ในขณะที่อีก 2 หมู่บ้านมีเหตุผลไม่ทราบว่าจะต้องปิด และครัวเรือนมากกว่าร้อยละ 95 ถายน้ำในร่องน้ำใช้ โดยมากกว่าครึ่งหนึ่งทำ

ทุก 2-3 วัน ครัวเรือนมากกว่าร้อยละ 50 ในบ้านหนองไผ่และบ้านเหล่านกขุมไม้กำจัด
แหล่งเพาะพันธุ์ยุงอื่น ๆ ริดยบด้อยทิ้งไว้ตามพื้นดิน และนำไปทิ้งนอกหมู่บ้าน ครัวเรือนที่
กำจัดจน 3 หมู่บ้านส่วนใหญ่ทำอย่างสม่ำเสมอตลอดทั้งปี ครัวเรือนทั้งหมดใน 3 หมู่บ้าน
ป้องกันไม่ให้บุตรหลานถูกยุงกัดในเวลากลางวัน มีครัวเรือนร้อยละ 36.84 42.86 และ
39.64 ใน 3 หมู่บ้าน ตามลำดับ เคยสำรวจลูกน้ำยุงลาย และผู้ที่สำรวจเป็นภรรยาถึง
ประมาณ 1 ใน 3 เด็กวัยเรียนทำประมาณร้อยละ 10-20 เท่านั้น ครัวเรือนร้อยละ
54.38 51.65 และ 48.65 ใน 3 หมู่บ้าน ตามลำดับ เคยจางคั้นหายุงลาย ริดยส่วน
ใหญ่เป็นการคั้นหานาน ๆ ครั้ง ส่วนครัวเรือนที่ไม่เคย ส่วนใหญ่ให้เหตุผลไม่ทราบว่าจะต้อง
คั้นหา และในครัวเรือนที่สำรวจนั้นส่วนใหญ่สำรวจในแหล่งเพาะพันธุ์มากกว่า 1 แหล่ง
และเมื่อพบแล้วเกือบทุกครัวเรือนทำลายลูกน้ำ ครัวเรือนในบ้านเหล่านกขุมไม้ได้รับทราบ
อะเบท ร้อยละ 83.78 ในขณะที่อีก 2 หมู่บ้านที่เหลือ ครัวเรือนได้รับเพียงร้อยละ
40-50 ครัวเรือนที่ได้รับมากกว่าครึ่งจะไม่วางแผนในการใช้และเมื่อใช้แล้ว ส่วนใหญ่ใน
บ้านรินน่ม่วงและบ้านเหล่านกขุมจะล้างและฉีดภาชนะแล้วจึงใส่ทรายอะเบทใหม่

สรุปปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม สังคม และบทบาทขององค์กรและเจ้าหน้าที่ในชุมชน

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ชีวภาพ
สังคมและชนบทธรรม เนียมประเพณีใน 3 หมู่บ้าน พบว่า บ้านรินน่ม่วงตั้งอยู่ในเขตชานเมือง
มีลักษณะที่อยู่อาศัย และพฤติกรรมการดำรงชีวิตทั่วไปคล้ายกับคนในชนบท แต่มีลักษณะทาง
สังคมและอาชีพเป็นแบบคนในเมือง คือ ทำงานรับจ้างในเมืองและค้าขาย มีลักษณะต่างคน
ต่างอยู่ ต่างทำมาหากิน และมีความพอใจในการดำรงชีวิตแบบพึ่งตนเอง บ้านหนองไผ่ มี
ลักษณะบางอย่างคล้ายกับบ้านรินน่ม่วง คือ ที่ตั้งของหมู่บ้าน การคมนาคมติดต่อกับในเมือง
และการดำรงชีวิตของประชาชน ประชาชนส่วนใหญ่ในบ้านหนองไผ่มีอาชีพรับจ้าง ย้ายถิ่น
มาจากแหล่งอื่น และไม่มีที่นา เป็นของตนเอง จึงมีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำกว่าบ้านรินน่ม่วง
แต่ประชาชนมีลักษณะที่พออาศัยและไปมาหาสู่กันมากกว่าจึงมีความร่วมมือกับผู้นำชุมชนเท่า
ที่จะทำได้ ในขณะที่บ้านเหล่านกขุมมีลักษณะที่อยู่อาศัยและการดำรงชีวิตเป็นแบบชนบท
ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอยู่ที่บ้านจึงจะมีการติดต่อด้านค้าขายกับชุมชนเมืองบ้าง มีการ

ปะทะสังสรรกัน และพึงพาอาศัยกันแบบสังคมชนบททั่วไป

ส่วนบทบาทขององค์กรในการป้องกันและควบคุมไข้เลือดออกนั้น พบว่า พสส. และ อสม. ในบ้านรินม่วง ไม่ค่อยให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุข เนื่องจากอ้างว่าต้องทำงาน ในขณะที่บ้านหนองไผ่ นั้น พสส. และ อสม. ต้องทำงานเช่นกันแต่ให้ความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขดีกว่า ในบ้านเหล่านกขุม องค์กรทางสาธารณสุขในหมู่บ้านเคยมีปัญหาเรื่องการเงินและไม่ค่อยได้รับความเชื่อถือจากประชาชน กรรมการหมู่บ้านจึงต้องเข้ามาบทบาทในการรณรงค์ร่วมกับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขแทน ลักษณะการดำเนินงานขององค์กรในหมู่บ้าน 3 แห่ง มีส่วนที่คล้ายกันคือใช้หอกระจายข่าวประชาสัมพันธ์ข่าวสารที่ได้รับจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุข และแตกต่างกันที่ความถี่ของการประชาสัมพันธ์ ประชาชนในบ้านรินม่วงรับทราบอะ เบบและความรู้จากเจ้าหน้าที่สถานีอนามัย ในขณะที่ประชาชนในบ้านหนองไผ่รับจาก พสส. และผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านซึ่งมีบ้านเรือนอยู่กลางหมู่บ้าน แต่กรรมการหมู่บ้านในบ้านเหล่านกขุมเป็นผู้ได้มทราบอะ เบบให้แต่ละครัวเรือนเอง

บทบาทของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข พบว่า เจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่รับผิดชอบพื้นที่บ้านเหล่านกขุม เข้ามาในหมู่บ้านบ่อยครั้งในช่วงฤดูฝน และเข้ามาเป็นบางครั้งในฤดูอื่น พร้อมกับให้การสนับสนุนในด้านการพ่นเคมี การให้สุขศึกษา ปรึกษาโรคติดต่อ เติบโตขยายเสียง และทราบอะ เบบที่พอเพียงต่อการควบคุมลูกน้ำยุงลาย ในขณะที่เจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่รับผิดชอบพื้นที่บ้านหนองไผ่ เข้ามาในหมู่บ้าน เป็นครั้งคราวและส่วนมากเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพเด็ก เจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบบ้านหนองไผ่มีสำนักงานอยู่ที่บ้านรินม่วงหมู่ที่ 3 จึงใกล้ชิดกับประชาชนมาก แต่งานป้องกันและควบคุมไข้เลือดออกเป็นในลักษณะของการฝากข้อความประชาสัมพันธ์ และให้สุขศึกษาเป็นรายบุคคลที่สำนักงานในช่วงเวลาที่ประชาชนมารับทราบอะ เบบ และเนื่องจากมีปัญหาเกี่ยวกับองค์กรที่รับผิดชอบงานสาธารณสุขในชุมชน จึงมอบหมายให้นักเรียนและโรงเรียนในชุมชนเป็นผู้ดำเนินงานแทน แต่ผลการดำเนินงานยังไม่ครอบคลุมทุกหลังคาเรือน

สรุปและอภิปรายผล

จากการสัมภาษณ์หัวหน้าครอบครัว ภรรยา หรือผู้ดูแลเด็กจากครัวเรือนในบ้านนินม่วง บ้านหนองไผ่ และบ้านเหล่านกขุม พบว่าครัวเรือนใน 3 หมู่บ้าน มีความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับไข้เลือดออกในเรื่องที่เกี่ยวกับโรค การติดต่อและการป้องกันโรคในระดับของร้อยละที่ใกล้เคียงกัน ทั้งนี้อาจเนื่องจากบ้านนินม่วง และบ้านหนองไผ่ ตั้งอยู่ในเขตชานเมือง ถึงแม้ว่าจะอยู่นอกเขตเทศบาลก็ตาม ประชาชนในหมู่บ้านมีการติดต่อกับบุคคลภายนอกสืบเนื่องมาจากอาชีพ การคมนาคมที่สะดวก และใช้เวลาเดินทางเข้าตัวเมืองไม่นาน ในขณะที่บ้านเหล่านกขุมอยู่ค่อนข้างไกลออกมา ถนนขรุขระ การเดินทางต้องรอรถเมล์ที่มีคิวออกรถค่อนข้างห่าง ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพอยู่ที่บ้าน ความรู้ที่ได้รับส่วนใหญ่จึงมาจากการประชาสัมพันธ์ของกรรมการหมู่บ้าน และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ผลการวิจัยเกี่ยวกับความรู้ค่อนข้างสอดคล้องกับการศึกษาของอุไรวรรณ คณิงสุเกษม (2529) (อ้างถึงใน สำเร็จ แหยงกระโทก และคณะ, 2535) Gobbins และ Else (1975) และสำเร็จ แหยงกระโทก และคณะ (2535) ที่พบว่าประชาชนมีความรู้เกี่ยวกับไข้เลือดออกถูกต้องตามหลักวิทยาศาสตร์

ส่วนความคิดเห็นของครัวเรือนต่อไข้เลือดออกนั้น พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p\text{-value} < 0.05$) ในประเด็นความรุนแรงของโรค การชี้ทรายอะเบท และบุคคลที่ควรรับผิดชอบคุมฝูงลายในครัวเรือน ความคิดเห็นของครัวเรือนที่แตกต่างกันต่อเรื่องเหล่านี้ อาจเกิดจากการประเมินค่าและประเมินผลดีที่จะเกิดขึ้นภายหลังของครัวเรือนเอง รวมทั้งการชักชวนและอิทธิพลของกลุ่ม (Fisbein and Aizen, 1972) สังคมและชนบะเพร่ที่ทำให้ชุมชนอยู่กันอย่างเครือญาติ มีการปรึกษาหารือ จึงน่าจะเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการสื่อสาร แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และนำไปสู่การมีส่วนร่วมในที่สุด จากการศึกษาของอุไรวรรณ ตันธอารยะ (2531) (อ้างถึงใน สำเร็จ แหยงกระโทก และคณะ, 2535) พบว่าอัตราป่วยด้วยไข้เลือดออกที่ลดลงหลังจากชี้ทรายอะเบท ทำให้ประชาชนยอมรับและชี้ทรายอะเบทกันอย่างกว้างขวาง ดังนั้นการยอมรับและนำมาใช้เกิดจากการประเมินค่าและประเมินผลดีว่ามีมากกว่าความรังเกียจ

พฤติกรรมการป้องกันและควบคุมไข้เลือดออกของครัวเรือน 3 หมู่บ้าน พบว่า ครัวเรือนส่วนใหญ่มีพฤติกรรมป้องกันไม่ให้น้ำขังวางไข่ในภาชนะบรรจุน้ำดื่มในระดับของ ร้อยละที่ใกล้เคียงกัน เหตุผลที่ปิดฝาตุ่มน้ำดื่ม 3 หมู่บ้านเหมือนกัน คือ ปิดเพื่อป้องกันฝุ่น เศษใบไม้ เป็นวัตถุประสงค์แรก และการป้องกันขังวางไข่เป็นวัตถุประสงค์รอง ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของอุไรวรรณ คณิงสุเกษม (2529) (อ้างถึงใน สำเร็จ แหยงกระโทก และคณะ, 2535) Gobbins และ Else (1975) และสำเร็จ แหยงกระโทก และคณะ (2535) ส่วนการป้องกันขังวางไข่ในบ่อน้ำใช้ การกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ขลุ่ยลาย และการสำรวจลูกน้ำขลุ่ยลายนั้น พบว่า ครัวเรือนมากกว่าครึ่งหนึ่ง 3 หมู่บ้าน มีพฤติกรรมที่ไม่ส่งเสริมการควบคุมขลุ่ยลาย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สุพร ชุมหุดิยานนท์ (2532) และสุวัฒน์ กุศลจรียา (2535) ว่าประชาชนมีพฤติกรรมป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกไม่สอดคล้องกับความรู้และการรับรู้เกี่ยวกับโรค ความไม่สอดคล้องกันอาจเกิดจาก ลักษณะของ เศรษฐกิจและสังคมที่บีบรัดให้ประชาชนต้องทำงานเพื่อหาเงินมาเลี้ยงชีพ จนทำ ให้ละเลยต่อเรื่องที่พักเขาประเมินคุณค่าว่าไม่มีความสำคัญ และอาจเนื่องจากความไม่รู้ เพราะครัวเรือนส่วนใหญ่ที่ไม่สำรวจลูกน้ำขลุ่ยลาย ให้เหตุผลว่าไม่ทราบต้องค้นหาและค้นหา ามไม่เป็น เป็นที่น่าสังเกตว่าครัวเรือนจำนวนไม่น้อยนำขยะที่เป็นกระป๋องหรือภาชนะที่ไม่ได้ ใช้งานได้ไปทิ้งนอกหมู่บ้าน บริเวณที่ทิ้งขยะอยู่ชิดกับเขตหมู่บ้าน และไม่ได้รับความสนใจจาก ประชาชนในหมู่บ้านเท่าที่ควร

ประสบการณ์การเกิดไข้เลือดออกในชุมชน เป็นปัจจัยส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรม การป้องกันและควบคุมโรคของครัวเรือน และส่งเสริมให้เกิดความระมัดระวังในองค์กร ดังจะ เห็นได้จากบ้านเหล่านกขุม ที่ครัวเรือนใช้ผ้าตาข่ายพลาสติกคลุมปากร่องก่อนปิดฝาทิ้งแม้ว่า มีปัญหาเรื่องการยอมรับของประชาชนบ้างในตอนแรก ๆ และกรรมการหมู่บ้านที่ตระหนักถึง ปัญหาและพยายามประชาสัมพันธ์พร้อมกับเด็ทรายอะเบทาให้แต่ละครัวเรือนด้วยตนเอง ซึ่ง แตกต่างกับองค์กรในบ้านรินม่วงและบ้านหนองไผ่ ถึงแม้ว่าเกิดการระบาดของโรคใน บ้านรินม่วงไปเมื่อ พ.ศ. 2535 สภาทางภูมิศาสตร์ของบ้านเหล่านกขุม ื่อต่อการเกิด แหล่งเพาะพันธุ์ขลุ่ย ้นขณะที่บ้านหนองไผ่มีสภาภูมิศาสตร์ที่ค่อนข้างแข็งแรงและบ้านริน ม่วงมีเศษภาชนะที่ไม่ได้ใช้แล้วและขยะมากกว่าหมู่บ้านอื่นตามฐานะทาง เศรษฐกิจและสภาพ

สังคมานเขตเมือง ดังนั้น ถ้าสถานการณ์ของพฤติกรรมของครัวเรือนและองค์กรใน 3 หมู่บ้านยังคงไม่เปลี่ยนแปลง บ้านรินม่วงน่าที่จะเสี่ยงต่อการเกิดโรคระบาดมากขึ้น

บทบาทขององค์กรและเจ้าหน้าที่สาธารณสุขในชุมชนทั้ง 3 แห่ง ยังไม่สามารถเน้นปัจจัยสนับสนุนให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน และการดูแลตนเองในการป้องกันและควบคุมไข้เลือดออก ดังที่เห็นได้จากความคิดเห็นและพฤติกรรมในการป้องกันและควบคุมโรคของครัวเรือนที่ไม่สอดคล้องกับความรู้ที่มี ปัจจัยที่มีอิทธิพลอื่น ๆ ได้แก่ สิ่งแวดล้อม สังคม ชนบทธรรมเนียมประเพณีของชุมชน

ข้อเสนอแนะ

1. เจ้าหน้าที่สาธารณสุขควรมีข้อมูลทางด้านสิ่งแวดล้อม สังคม ชนบทธรรมเนียมประเพณี และประสิทธิภาพขององค์กร เพื่อประกอบการดำเนินงานป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก ร่วมกับข้อมูลทางวิทยาการระบาดของโรค
2. ควรมีการพัฒนาองค์กรในด้านความรู้เกี่ยวกับวิธีการสำรวจลูกน้ำยุงลาย และการใช้ทรายอะเบทอย่างน้อยที่สุดบุคคลเหล่านี้จะเป็นผู้เผยแพร่ให้กับเพื่อนบ้าน
3. ควรมีการพัฒนาวิธีการการให้สุขศึกษา และจัดทำเป็นภาพชุดหรือละครชุด ที่สามารถทำให้เกิดอารมณ์คล้อยตาม จนเห็นคุณค่าและความสำคัญของความร่วมมือในชุมชนต่อการป้องกันและควบคุมไข้เลือดออก
4. ควรใช้ทรัพยากรด้านสื่อสารมวลชน ทั้งของรัฐและเอกชนในการประชาสัมพันธ์ เรื่อง ไข้เลือดออก ตลอดทั้งปี เช่นเดียวกับที่ทำงานโรคเอดส์ เวลาที่เหมาะสม คือ เวลา 19.00-21.30 น. ซึ่งเป็นช่วงเวลาของข่าวและละครโทรทัศน์